

Egy sugárút születése

Kilencven éves a régi Andrassy út

Egy várost kövekből építenek, de — álmából is. Születéséhez téglák kell, mindenkiféle azonban szenvedély, szenvedély fűtötte látomás. Közülünk talán csak Granaszói Pál tudná megírni azokat a tikkadt pillanatokat, amelyekből kiszökken ez a megálmodó, megtervező, egy város új arcát fölfestő látomás. Az embernek ez a szép dolga a földön, ez a cselekvésbe forduló álmodozás.

A cselekvésbe forduló álmodozásnak, Budapest városának a mai napon ünnepe van. Egy kis tudós közösség számítása kilencezer budapesti teret, közt, utcát, körutakat, sétányt, parkot és rakpartot tart számon.

A kilencezer utca közül egyetlen sugárutat emelünk ki: a régi, a volt Andrassy út a mai napon, augusztus 20-án kilencven éves. Kilencven esztendeje veretlenül a legszebb utcánk. Alapkőve az 1870. L. t. c. volt. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1876 Szent István napjára adta át a kész utat, amelyet a főváros 1877 októberében vett át. Először Sugár út, azután Andrassy út, végül Népköztársaság útja lett a neve Budapest legszebb utcájának, ennek a sajátos látomásnak, ennek a magyar földbe plántált párizsi boulevard-nak. Kilencven éve ég az emlékezetben — bárhova kerüljön, bárhova utazzék is el az ember — ez a hosszú, széles, lombkoronás párákép. Elmeheztünk egy másik világrészbe is — a Parlament tornyai, a Vár csipkéi, a Sziget, az Andrassy út elkísérnek. Vannak városképek, amelyek a rostokba, az idegsejtekbe ivódtak, s a haza fogalmát összesűrítve jelképezik.

Ilyen »utca« az egykori Sugár út, a legszebb városi alkotás, amelyet ez az ország, ez a nép, s az a várost építő látomás létrehozott.

1

A múlt században élt az a francia báró, s az a magyar gróf, akiknek mélyesége közük van a kilencven esztendő sugárúthoz.

A franciát Haussmann-nak, a magyart Andrassy Gyulának hívták. Az egyik III. Napóleon prefektusa, a másik I. Ferencz József miniszterelnöke volt. A francia azt mondta: azért kell lerombolni a szűk párizsi utcákat, s helyükön sugárutakat, boulevard-okat építeni, mert a sugárutakon nehezebb barikádokat emelni, mint a sikátorokban. A politikus Andrassy Gyula közéleti szerepét is lemérté azóta a história.

Andrassy Gyula, miközben Pesten 1851-ben in effigie fölakasztották a szabadságharcban játszott szerepe miatt, Párizsban Haussmann álmaiból merített és tanult. Nagy, széles, egyenes, fás, világos sugárutakat kell építeni, újra kell rajzolni a városok arcát, le kell rombolni a sikátorokat és ócska házakat, meg kell tervezni egy várost, s azt, ami a szépség, nagyság és levegőség útjában áll, csákánnyal szét kell veretni.

Pest és Buda kisdud, szomorú, csúnyácska, földszintes, elmaradt város volt, mikor Andrassy Gyula ebbe a házába visszatért, a száműzetés esztendei után. Leghosszabb utcánk a városerdőbe vezető dűlőút, a Király utca: por, piszok és betegség.

Levegőt kellett ebbe a városba hozni. Körutakat építeni, amelyeket a városrészeket kötik össze és sugárutakat, amelyek a város központját a város környékével.

1868-ban már az egész város, az egész ország ismeri Andrassy Gyula álmát: Sugár utat kell építeni a belső városrésztől a Városligetig.

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1870-ben felterjesztést intéz a kormányhoz. Andrassy Gyula kormánya pedig törvényjavaslatot terjeszt a törvényhozás elé az új sugárútról.

Még ebben az évben indult meg a parlamenti vita. A legtöbb felszólaló tiltakozott. Nem kell sugárút.

2

Horn Ede azt mondta: — Nem a Sugárút a fontos, hanem a Duna szabályozása.

Irányi Dániel megjegyezte: — Ez sétatút lesz, amely egy mulatóhelyre visz.

Simonyi Ernő megkérdezte: — Európa legválságosabb állapotában első teendők egy boulevard építése?

A Duna-szabályozás, hidak, kikötők, közraktárak építése a fontos.

Gorove István közlekedési miniszter: — Híd? A kormánynak szándékában van a Margitsziget táján egy hidat építeni.

Csernátorny Lajos: — Irányi gúnyosan sétatútnak nevezi az új utat. Sétálni fog azonban nemcsak a miniszterelnök, hanem az utolsó napszámos is.

Szélsőbal: — Ha ráér!

Csernátorny: — A leendő sugárút helyén sohasem voltam, de sokaktól hallottam, hogy az válságos kolerafészkek, amelyet ki kell irtani.

Vukovics Sebő nem parlamenti szavazást, hanem egyenesen népszavazást kér:

— Pazaroltassék-e az ország pénze ezen sugárútra vagy ne?... Ahelyett, hogy örömet vinnének a nép közé, ily terhes karácsonyi ajándékkal kedveskedünk neki? E terv a fényűzés színét viseli magán. Egyönyörű sugárút indul egy kerten és egy mulatóhelyre vezet... Eszedezem, ne méltóztassék minket, az ország népét grand seigneuriai modorban kormányozni.

Tisza Kálmán: — Hogy ez luxus, azt csak az esetben ismerném el, ha bebizonyítanák, hogy a tiszta levegő is luxus.

Madarász József: — A Lipótváros és Belváros lakóinak kényelmét mégsem lehet Magyarország összes lakosainak érdekeivel azonosítani.

A következő napon Horn Ede, aki tizenöt évig lakott Párizsban, a párizsi boulevard-ok intő példáját idézve akarja visszatartani a törvényhozást a javaslat megsavazásától. Haussmann, idézi, azt ígérte, hogy Párizs városát meg fogja gazdagítani, mert az új telkeket drágábban fogja eladni, mint ahogyan a ki-sajátítás során vette. Végül kétféle deficitet hagyott hátra s a nép elűzte a városból őt.

Az ellenzéki tiltakozás ellenére a törvényhozás végül is 231 szavazattal 60 ellenében megszavazta a sugárút építését: az építésre 3 335 909 forint fordítható, kölcsönként pedig megszavaztak 4 863 812 forintot, de ezt az összeget az eladott telkek árából vissza kell fizetni.

3

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1872 januárjában szerződést kötött az Erlanger bankházzal, a Franco-Magyar Bankkal, s a megalapítandó Általános Magyar Municipális Hitelintézet alapítói-val, s a sugárút építését a nagytőkére bízta.

A munka azonnal megindult. Kutak, régi pöcegödrök, rozszant viskók közt építettek, feltöltötték a Nyolcszög teret (Oktogon), bontani kezdték 34 földszintes házat és építeni öt új három—négyemeletes házat és négy új emeletes villát.

A nagytőke történetéhez tartozik azonban a ciklikus válság, a krachok, összeomlások. 1873 »fekete esztendő« volt. A bécsi krach megbénította a vállalkozókat, a szerződést fölbontották, a telkek tulajdonjoga visszaszállt a Közmunkatanácsra, amely értékesítette a 155 Sugár úti és környékbeli telket és a Sugár út építését 1876. augusztus 20-án, Szent István napjára befejeztette.

A volt pöcegödrök, kolera-fészkek, régi árkok, lebontott viskók helyén már negyven ház emelkedett, három 4 emeletes, tizenkilenc 3 emeletes, nyolc 2 emeletes és egy 1 emeletes palota, ezenkívül pedig kilenc villa.

Azon el lehetne tűnődni, hogy egy ezer sebtől vérző országnak, a népnymor, a kivándorlások, a megoldatlan nagy társadalmi kérdések Magyarországnak szabad volt-e a Sugár úti luxust megvalósítani, egy ilyen pazarló látomást földézni?

Ezen el lehet tűnődni, de kilencven év után ez a tűnődés hiábavaló és fölösleges. Hízen fölépítettünk ezután egy

világhatalom nagyságához méretezett Parlamentet is.

Az ár bármilyen súlyos volt — a kedves, gyöngéd anyaföldön világváros született. A bölcsője mindenesetre az Andrassy út.

E város születéséről szóló régi könyvben olvasom, hogy a Sugár út elkészülésének esztendejében, 1876 decemberében, Jókai Életképek című lapjában, a következő hír jelent meg:

— Szarvas a Sugár-úton. A hétfői szarvasvadászatnak feltűnést keltő vége volt. A felhajtott szarvas egyenesen a főváros felé tartott s a sűrű ködben a házakat valószínűleg erdőnek nézte, egyenesen a Király-utcába s innen Gyár-utcába jobbra csapva át, a Sugár-útra iramodott. A vadászszereg és csaholó falka nyomon követte. A nemes áliat a kemény kövezeten nem győzte soká lábaival s a magyar államvasutak épülete előtt megadta magát. A hallani ritka látványa s a rettentő zaj óriási tömeget csodított a Sugár-útra.

A költő Kiss József ifjúságát siratja az eltűnt keskeny utcák, sikátorok helyén emelt paloták előtt. Szent helyeit mind eifalazták. Káromló kiáltás szakad ki belőle »Az Andrassy-úton« című versében: »Isten bocsássa meg ténétek / A pusztítást, mi véghez vittetek!«

Úgy látszik, az embert nem vigasztalja meg a nagy álmok megvalósulása, ha közben be-falazzák a kis álmait.

Ruffy Péter